

Kaunokirjallisuus ja ihmistieteet käyttävät kumpikin apunaan sekä omaa traditiotaan (aiempi tutkimus/aiemmat kirjalliset muodot) että empiiristä havainnointia (aineistot/elämäkokemus). Yksi keskeinen ero on se, että tutkija on velvollinen kuvaamaan aineistonsa, kirjoittamaan käytetyt ja kehitellyt teoriat ja käsitteet esiin ja perustelemaan, miksi käyttää niitä juuri niin kuin käyttää. Kirjailijalla tätä velvoitetta ei ole: hänen ei tarvitse kertoa, mitä kirjallista traditiota hän jatkaa ja kehittää, eikä sitä, mistä, millä tavoin ja milloin on havaintonsa ja kokemuksensa hankkinut, eikä sitä, mitä hän kirjallaan haluaa sanoa.

Siksi kauno on synteisiä ilman kirjattua analyysiä, valmis kakku ilman reseptiä. Ainekset ja valmistusprosessi jäävät vain leipurin tietoon, vaikka itse kakussa kaikki onkin mukana. Resepti on kakun ”sisällä”, vaikkei leipuri kysyttäessä osaisikaan tarkkaan kertoa, mistä aineista ja miten lopputulos oikein syntyi. Tutkijaa taas kiinnostaa nimenomaan se, mikä kakussa jää piiloon: resepti ja syntyprosessi. Tutkijaa kiinnostavat ne rakenteet ja mekanismit, joiden tuloksena sosiaalinen maailma toimii kuten toimii ja näyttää sellaiselta kuin näyttää. Kummankin varsinaisen tavoite on nähdä todellisuuden pinta uudella tavalla – katseen suunta ja reitti vain on eri.

Joten: kaunon ja tieteen ero ei

ole esitystavassa, vaan toimenkuvassa. Siksi kaunon täytekkäät ovat vääjäämättä houkuttelevampia kuin tieteen reseptianalysit. Mutta vaikka toisikseen ne eivät voi muuttua, niin kumpikin voi käyttää toistaan oman pyrkimyksensä materiaalina. *Leena Landerin* tämän syksyn koskettavan romaanin (*Käsky*, WSOY 2003) rivien väleissä kuultavat paitsi vuoden 1918 sisällissotaa käsittelevät myös monet muut tutkimukset. *Inkeri Savan* hieno analyysi välittämisen moraalista (julkaisussa *Taide ja toiseus/Syrjästä yhteisöön*, Stakes 2003) puolestaan perustuu *Aki Kaurismäen* elokuvaan *Mies ilman menneisyyttä*.

Esa Sariolan syksyn romaani on nimeltään *Miehelle* kuuluu kaikki (*Otava* 2003). Kirjan varsinaisen teeman pelkistää kirjan antisankari kuitenkin näin:

”Mieleeni jäivät soimaan Aijan sanat, että aina kun joku voittaa, joku toinen häviää. Sellainen on luonnon laki, nollasummapelejä täällä aina pelataan. Kun yhdet juhlivat voittoa, joku toinen valittaa kärsimystään.”

Sariolan kirjan voi nähdä kuvaavan sellaista ajan henkeä, jossa nollasummapelien ideologia ja käytäntö ovat levittäytyneet niin talouselämään kuin sukupuolten välisiin ja sisäisiin suhteisiin. Tässä pelissä kaikki käyttävät kaikkia niitä keinoja, joilla evoluutio ja kulttuurihistoria ovat kummankin sukupuolen varustaneet. Nollasummapelien maailmassa on toisaalta voittajia ja häviäjiä ja heidän vanavedessään taas sekä niitä, jotka ovat ymmärtäneet ajoissa liittoutua voittajien kanssa, että niitä, jotka

ovat tarrautuneet häviäjiin. Näiden rintamien välissä harhailevat ne, jotka eivät ymmärrä missä mennään ja joita kumpikin ääripää käyttää monin tavoin hyväkseen. Eikä mikään näistä jaoista kulje sukupuolen mukaan.

Jos *Robert Wrightin* kirjaa *Nonzero* (Vintage Books 2000) on uskominen, kyse on taas yhdestä taantumasta tai akanvirrasta ihmiskunnan pitkässä historiassa. Wrightin perusteisiin voi kärjistää niin, että vaikka tällaisia taantumus- tai peräti sukelluskausia aika ajoin ilmenee, ihmisten ja kansojen välisissä suhteissa ei-nollasummapelit ovat koko ajan vallanneet tilaa nollasummapeleiltä, kaupankäynti sodankäynniltä – yksinkertaisesti siksi, että pitkässä juoksussa kaupankäynti on kaikkien kannalta edullisinta. Ei kaupankäyntikään ole vailla etutaisteluita, ristiriitoja, huijauksirytyksiä tai niiden torjuntaa, mutta sitä harrastetaan niin kauan kuin lopputulos on win-win.

Tällaiseen suuntaan kehitys tuntui niin maailmalla kuin Suomessakin vähän joka suhteessa kulkevan edellisen syvän sukelluksen eli toisen maailmansodan jälkeen, aina 1980-luvulle saakka. Sen jälkeiselle ajalle Esa Sariola piirtää tragikoomista kokovartalokuvaa. Olennainen kysymys on, missä kohtaa elinkaartaan nykyinen ajan henki on. Ovatko Elisan irtisanomiset 1990-luvun viime henkäys vai tämän vuosisadan varsinaista alkua?

Yleisvälkky kirjailija *Hannu Raittila* toteaa kolumnissaan (HS 22.10.03) itsensä ja ammattinsa vaihduntakuvioksi: kir-

jailija on sekä taiteilija että yksityisrittäjä, ja hänen tuotoksensa ovat vastaavasti sekä taide-teoksia että markkinoille myytäväksi tarkoitettuja tavaroita:

”Vaihduntakuvion osatekijät ovat pääsemättömissä toisistaan. Ellei synny taiteellisesti merkityksellisiä teoksia, kirja kuolee. Toisaalta kirja menehtyy myös, jos sitä ei ollenkaan myydä. Molemmissa tapauksissa loppuu ennen pitkää myös ansionmuodostus kirjan ympärillä. Kun se kuolee, kuolee taide samaan hautaan bisneksen kanssa.”

Kustantajan myynninedistämistöiminta seuraa vaihduntakuvion bisneslogiikkaa: sitä mainostetaan, mikä myy paljon. Kirjasyksyn alkaessa kukaan ei tiedä, mikä tulee myymään. Siksi aluksi panostetaan vanhoihin ennakkotilattuihin nimiin. Loppusyksystä keskitytään niihin, jotka oikeasti myyvät:

”Myyntiä ei voi synnyttää mainonnalla. Se kykenee vain vahvistamaan liikkeelle lähtenyt myyntiä. Mainonta ei keitä kylmästä kuumaa, mutta valmiiksi lämpimän se saattaa saada kiehuvaaksi.”

Raittilan johtopäätös on vaihduntakuvion olemassaolon hyväksyminen. Halusipa kirjailija tai ei, hänen teoksensa on aina sekä taideteos että tuote, eivätkä tämän kaksinaisuuden puolet välttämättä lyö yksiin. Mainonnalla ei ilmaista arvostusta kirjailijaa kohtaan taiteilijana, sen ainoa tarkoitus on myynnin edistäminen. Toisaalta kustantajat ovat tiukasti mukana ”muissa menetelmissä”, joilla kirjallista arvostusta osoitetaan, esimerkiksi Finlandia-palkinnossa. Kirjailija – kuten aika moni muukin ammatinharjoittaja – on siten pysyvästi kahden kentän leikkauksipisteessä. Kenttien vaatimusten jakosuhteisiin hän voi

yrittää vaikuttaa, mutta ei itse kenttien olemassaoloon.

Kaikkihan me tiedämme, että tietokonepelit paitsi houkuttelevat lapsia pois järjestyneestä koulunkäynnistä ja hyvistä harrastuksista myös istuttavat heihin väkivaltaisia toimintamalleja ja epätodellista maailmankuvaa – aivan kuten 1940-luvulla tekivät kirjat, 1950-luvulla elokuvat ja 1960-luvulla televisio. *James Paul Gee* väittääkin kirjassaan *What video games have to teach us about learning and literacy* (Palgrave Macmillan 2003), että pelit opettavat lasta koulua enemmän.

Miksi nuoret jaksavat opetella pelejä, vaikka niiden ymmärtäminen vaatii tuntitolkulla työskentelemistä? Miten peli motivoi ihmistä paneutumaan niihin monimutkaisiin loogisiin syy- ja seuraussuhteisiin, joita pärjäämiseen vaaditaan? Siksi, sanoo James Paul Gee, että videopeleissä oppiminen tapahtuu samalla tavalla kuin kognitiivisen psykologian parhaissa malleissa: kiinnostava peli itsessään asettaa pelaajalle koko ajan uusia haasteita. Lapset joutuvat keksimään keinot pelikentän ratkaisemiseksi ja heti seuraavalla tasolla kääntämään asetelman päälaelleen. Liian helpot ja yksinkertaiset pelit tyrmätään, koska ne ovat tylsiä – ne eivät kiihota uteliaisuutta, ajattelua ja mielikuvitusta.

”Juuri tällaista metodia, sopeutumisen ja kehittymisen dialektiikkaa, pidetään oppimisteoreetikkojen parissa ihanteellisenä”, kirjoittaa *Lassi Kurkijärvi* *Geen* kirjan arviossa Aamulehdessä (13.9.03) ja jatkaa, että ehkä ”todelliset tietoyhteiskunnan

huippuosaajat hiovat mielensä pelien avulla”.

Stakes-päivän (21.11.) tämänvuotiseen kutsukorttiin painettu motto kuului näin: ”Elämä ei ole vain tietoa ja tutkimusta, se on myös runoutta”. Vastaavasti päivän sankalle vierasjoukolla (550) jaettiin lahjaksi runojulkaisua, johon oli koottu *Kari Hotakaisen* ja *Ilpo Tiihosen* Alkoholipolitiikassa ja sitten Yhteiskuntapolitiikassa (1995–1999) vuorotellen julkaistut runosivut. Julkaisun nimi (Kallion kimallusta Juoksuhaudantiellä) saattoi viitata siihen, että Hotakainen ja Tiihonen ovat tulleet tunnetuksi näiden runosivujen lisäksi myös muista teksteistään.

Juhlan kunniaksi molempien kirjailijoiden piti olla paikalla kirjoittamassa halukkaille omistuskirjoituksia, mutta vain Tiihonen pääsi tulemaan – ja kirjoittikin sitten useamman sadan kappaleen satsin. Hotakaiseen oli iskenyt niin kova kuume, että oli ollut pakko mennä lääkärille – ”eikä sellaista ole sattunut sitten Martti Miettusen hätätilahallituksen”, kuten Hotakainen totesi.

Luontaislääkinnän tuorein uutuuksia on *volgansienijuoma*, joka vaikuttaa ”aineenvaihduntahäiriöihin, ylipainoon, kolesteroli- ja verenpaineongelmiin, masentuneisuuteen, nivelsärkyihin, allergioihin, psoriasikseen, vaihdenvuosiongelmiin, kihtiin, impotenssiin, haavoihin, närästykseseen, eturauhasvaivoihin, pälvikaljuun ja syöpään” (Nykyposti 9/03). Vaikuttavaa. Pieni kriittinen epäily valtaa kuitenkin mielen: että myös pälvikaljuun?